

Weet waar je loopt, deel III. Een uitstapje naar Benschop en Jaarveld.

In mijn zoektocht naar meer informatie over de schouten van Lopik, stuitte ik op de naam van Jacob van Rietveld. Deze naam komen we ook tegen op de heilig avondmaals kelken die we gebruiken in onze kerk te Lopik. Op deze kelken staat namelijk gegraveerd, dat hij en zijn vrouw een legaat hebben gegeven in de vorm van 2 zilveren kelken, zie [afbeelding 1](#) onderaan. Op deze kelken zijn 2 heraldische¹ wapens ingegraveerd. Een wapen met een opklimmende slang, met een pijlpunt uit zijn bek, wijzend naar links. Op het andere wapen zien we 3 maal een handeg afgebeeld, met elk 4 balken met (ijzeren) pinnen eraan. Boven deze wapens zijn er diverse pronkstukken aangebracht². We zien een helm, aan beide kanten een dekkleed, een wrong en een slang als helmteken³. De slang betekend/staat voor sluwheid in de heraldiek.

Jacob van Rietveld was schout van Lopik, maar geboren en opgegroeid in Benschop. Vanaf 1664 heeft hij in het grote witte huis tegenover de kerk gewoond. In Lopik kennen wij dat huis als 'Nootensoord'. Hij was schout én inwoner van Lopik, maar toch is hij in de kerk van Benschop begraven. Zijn grafzerk is nog steeds te zien in het koor van de kerk van Benschop, vlakbij de preekstoel, zie [afbeelding 2](#) onderaan. Hier zien we ook weer het heraldische wapen met de opklimmende slang naar boven, met een pijlpunt uit zijn bek, wijzend naar links, terugkomen. Ook hier zijn de pronkstukken nog goed zichtbaar en herkenbaar. Het wapenschild is hier heraldisch goed afgebeeld, op de twee heilig avondmaals kelken niet. Dat laatste kan te maken hebben met het andere wapen dat er naast is afgebeeld.

De vraag is nu welk wapen hoort nu bij wie, dat weten we niet precies. In geen enkel archief is dit wapen te vinden. Ik ga ervan uit dat het wapen met de slang behoort tot de familie Van Rietveld. Het argument hiervoor moeten we vinden in de herdenkings steen die in een nis van het koor hangt. Zie [afbeelding 3](#). Hierop staat de naam van schout, Johan van Rietvelt vermeld. Hij was de oudste zoon van Jacob van Rietveld. Verderop in dit artikel leest u meer over hem. In het boek "Geheym-scrhyver van staats-en kerke der verenigde Nederlanden" uit 1759 kunnen we lezen wat er op deze gedenksteen over de wapens staat vermeld van deze genoemde kerkrentmeesters⁴. In de geslachtslijn van zijn 2de vrouw Martina Brouwers, vinden we in de archieven ook geen aanwijzingen van een familiewapen⁵. Dus het ander wapen, de drie handeggen, zijn niet met zekerheid te herleiden naar de familie Brouwers. We moeten bedenken dat een heraldisch wapen niet alleen gevoerd werd door adellijke families⁶. Ook in latere tijden gingen ook andere rijke burgers en bestuurders gebruik maken van heraldische wapens. Maar dan vooral als zegelmerk, dan als heraldisch wapen dat binnen de familie bleef. Zo'n zegel konden ze gebruiken voor het merken van belangrijke documenten. Heel veel van deze wapens en merktekens staan niet beschreven. Verder moeten we bedenken dat in die tijd bij het ontbreken van een familiewapen of geen kennis meer hebbende over een gevoerd wapen binnen de familie, gewoonlijk (wanneer nodig) een familiewapen of merkteken werd aangenomen.

¹ Een ander woord voor heraldiek is wapenkunde. Deze is ontstaan in het riddertijdperk. De ridders gingen hun schilden voorzien van merktekens om zo te laten zien, wie zij waren. We noemen het ook de leer van de familiewapens. Het kennisgebied houdt zich bezig met familiewapens, met hun schilden, afbeeldingen en symbolen en het gebruik ervan. Verder houden ze bij wie het recht heeft deze te dragen, de genealogie (stamboomonderzoek) van de families met hun eigen wapen en het behoud van heraldische documenten. In Nederland hebben we sinds 1814 de Hoge Raad van Adel.

² Een pronkstuk is in de heraldiek een van de buiten het wapenschild aangebrachte elementen.

³ Een ridder droeg een helm om zijn hoofd te beschermen. Het dekkleed werd in het begin een helmkleed genoemd. Het was een stuk stof vast gemaakt aan de helm, als extra verzieren of herkenningsteken. Een wrong is in de heraldiek een opgerolde doek tussen de helm en het helmteken, die op het wapenschild geplaatst zijn. Een wrong was op een echte helm gevuld met haar of wol. Deze moesten de vijandelijke slagen gericht op de helm breken. Een helmteken was in het begin van het riddertijdperk ook een herkenningsteken. In de heraldiek heeft het zich verder door ontwikkeld. Er kwamen daardoor ook andere symbolen voor, die in oorlogstijd en riddertoernooien niet gebruikt zijn.

⁴ Het eerste deel van het boek "Geheym-scrhyver van staats-en kerke der verenigde Nederlanden, beginnende met die van de Provincie Utrecht." Uit 1759, p 249. De 3 wapens worden hier vermeld.

⁵ Zie artikel Een bijdrage tot de families Boon-Brouwer-Korevaar (Alblasserwaard) door B. de Keijzer en G.H. Verwoerd, op website Hollandse Genealogische Databank – HoGenDa.

⁶ We spreken dan van een heraldisch familiewapen.

Als we de grafzerk van Jacob van Rietveld, in het koor van de kerk in Benschop goed bekijken, zien we dat het eerste woord al opvalt, namelijk 'Graf Stede'. Grafstede is een ander woord voor graf. Het is een oud woord dat vooral op grote zerken voor komt. Het werd vooral gebruikt door rijkere families. Deze Jacob van Rietveld moet haast een welgesteld man zijn of uit een welgestelde familie komen. Dit gezien de grote grafzerk en afgebeeld wapen.

Jacob van Rietveld heette eigenlijk Jacob Willems van Rietveld⁷, zijn vader was Willem Anthonissen van Rietvelt. Soms wordt de achternaam met tussenvoegsel 'van' geschreven en dan weer niet. Ook komt het voor dat de achternaam eindigt met een t, in plaats van een d. We denken dat hij zo rond 1635 geboren is in Benschop. Hij was de jongste zoon van Willem Anthonies Rietvelt⁸ en Aeltje Jansdr. Groeneveld⁹. Op 19 oktober 1661 (dus zo ongeveer op 26-jarige leeftijd) trouwt hij in Benschop met Sara Reijers Verhoef. Ze krijgen samen 2 kinderen. Sara is op jonge leeftijd overleden, want op 13 oktober 1677 trouwt hij in Groot Ammers met Martijntje Ariens Brouwer¹⁰. Ze krijgen samen 5 kinderen, waarvan er eentje vroeg is overleden¹¹. Wanneer het schoutambt van Jacob van Rietveld begint is niet helemaal duidelijk. We vermoeden zo tussen 1661 en 1670, maar vóór 1670. Nader onderzoek zal moeten worden gedaan om de exacte datum te achterhalen. In een notaris akte¹² uit 12 maart 1670 lezen we dat Jacob van Rietveld daar genoemd word als schout van Lopik. Het is wel interessant om te weten wanneer zijn schoutambt nu begint, want in het gedenkboek van ds. S. van der Linden¹³ lezen we dat er in die periode de schout meer de roomse kant kiest dan Nederduitse Gereformeerde Kerk¹⁴. De kerk had best veel te stellen met deze schout. Het speelde zich af zo rond 1651. Daar zal Jacob van Rietveld waarschijnlijk niet mee bedoelt zijn, want toen had hij de leeftijd van 16 jaar!¹⁵ Kan zijn voorganger er dan mee bedoelt zijn? Dat was Ysbrandt van der Eem. Jacob van Rietveld is waarschijnlijk op 3 maart 1703 overleden¹⁶. Hij is zo rond de 68 jaar geworden.

De oudste zoon van Jacob, uit zijn eerste huwelijk, is Johan Jacobsz. Rietveld. Ook hij was schout van Lopik¹⁷. Johan is geboren op 22 maart 1663 in Lopik. Hij is gedoopt door ds. Gerbrandus Danielsz. Schagen. Johan Rietveld is op 29 november 1687 getrouwd met Machteld Gerardusdr. Halma in Baambrugge. Deze Machteld was de oudste dochter van ds. Gerardus Halma¹⁸. Ze krijgen 2 dochters. Ook Johan is net als zijn vader voor de tweede keer getrouwd, want in 1696 trouwt hij met Cornelia Margaretha Mol. Hij was toen 33 jaar oud. Dit huwelijk was voor zover we weten kinderloos. Johan was al zeker vóór november 1688 schout van Lopik. Dit weten we omdat er een akte bekend is waarin Johan van Rietvelt als schout van Lopik wordt genoemd¹⁹. De twee dochters zijn goed terecht

⁷ Willems. Voluit geschreven is Willemszoon. Jacob Willems Rietveld Genealogy_ Jacob Willems Rietveld.pdf. Meer info op website <http://johnooms.nl>.

⁸ Zoon van Willem Anthonisz en Rietveld en Elisabeth Cornelisdr, Uit; Voorouders van schout Jacob Willems Rietveld Genealogie Rietveld II - JohnOoms.nl.pdf. Meer info op website <http://johnooms.nl>.

⁹ Zij is geboren rond 1600 in Benschop, is overleden vóór 1666 in Benschop. Dochter van Jan Jacobsz Groeneveld. Uit; Voor ouders van schout Jacob Willems Rietveld Genealogie Rietveld II - JohnOoms.nl.pdf. Meer info op website <http://johnooms.nl>.

¹⁰ Martijntje Ariens Brouwer is geboren circa 1645 in Groot-Amers. Een bijdrage tot de families Boon-Brouwer-Korevaar (Alblasserwaard) door B. de Keijzer en G.H. Verwoerd, p, 13 op website Hollandse Genealogische Databank – HoGenDa.

¹¹ Jacob Willems Rietveld Genealogy_ Jacob Willems Rietveld.pdf. Meer info op website <http://johnooms.nl>.

¹² Van een Boedelscheidings akte, bij notaris G. van Bylevelt, zie Akte uit 13-03-1670 waar schout Jacob van Rietveld wordt genoemd.pdf

¹³ Het Licht schijnt in de duisternis, Gedenkboek bij het 350-jarige bestaan der Nederlandsche Hervormde Gemeente van Lopik door S. van der Linde, vanaf p28.

¹⁴ De Nederduitse Gereformeerde Kerk is ontstaan in de stad Emden (Oost-Friesland), in 1571. In 1579 werd zij de publieke kerk van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De term Nederduits in de naam is bewust gekozen, om zo een onderscheid te maken tussen andere gereformeerde kerken, zoals de Waalse, de Schotse, de Hoogduitse en de Engelse gereformeerde kerken. In 1795 onder de Franse overheersing hield zij op met de officiële publieke kerk te zijn. Pas in 1816, onder koning Willem I, werd de naam aangepast in Nederlandse Hervormde Kerk. In 2004 is de naam aangepast in Protestantse Kerk in Nederland.

¹⁵ Ervan uit gaan dat hij in 1635 is geboren.

¹⁶ Het moet in ieder geval vóór 3 april 1703 geweest zijn. Op die datum is namelijk een voogdijbenoemings akte opgesteld door Martina Brouwer voor haar minderjarige kinderen en erfgenamen. Hierin staat vermeld; weduwe van Jacob van Rietvelt in leven schout en gademeester op Lopick. Zie Johan en vader Jacob van Rietveld.pdf. Meer info op website <http://johnooms.nl>.

¹⁷ Genealogy_ Hendrik van den Brink.pdf. Meer info op website <http://johnooms.nl>.

¹⁸ Ds. G(erardus) is als kandidaat gekomen op 22 maart 1655. Hij daar predikant gebleven tot aan zijn dood. Hij is overleden op 30 november 1702. Gerardus was getrouwd met Catharina Cleijnhout en kregen 8 kinderen (7 meisjes en 1 zoon).

¹⁹ Dit is een akte van lijftocht langstlevende, met benoeming van langstlevende tot voogd.

gekomen, zoals we dat zeggen. De oudste dochter is Cato Rietveld²⁰. Zij is op 19 mei 1711 in Lopik getrouwd met Hendrik de Sandra. Hendrik was advocaat aan het hof van Utrecht, is op 5 januari 1689 in Amsterdam geboren. Zijn vader Joan(nes) de Sandra was een groot koopman in Amsterdam. Zijn moeder Magdalena van Outvorst, heeft van 1705 tot 1712 op kasteel Heulesteijn onder Linschoten gewoond²¹. Hendrik de Sandra heeft deze hofstede gekocht in 1712 en heeft er gewoond tot 1775. De andere dochter is getrouwd met Hendrik van den Brink. Dit gezin is in Lopik blijven wonen.

Johan is in juni 1728 overleden, op 7 juni 1728 is hij begraven in de kerk van Lopik²². In deze akten staat dat hij schout van Zevenhoven, Oudschout van Lopik was, hij laat kinderen en kleinkinderen achter. Zie [afbeelding 4](#), met [transcriptie](#). Het handschrift is slecht te lezen. Het is een handschrift uit begin 18de eeuw, toen hadden ze een andere manier van schrijven van de letters, dan nu.

Hij was dus geen schout meer van Lopik in zijn sterfjaar. Dat klopt, want hij heeft op 18 november 1723 dit schoutambt verkocht²³ aan Gerbrand Elias Florisz. Hij heeft niet alleen het schoutambt van Lopik verkocht, maar ook zijn huis, hof en boomgaard. Daar wordt het witte huis "Nootensoord" tegenover de Hervormde kerk van Lopik mee bedoelt²⁴. Deze Johan was een echte bestuurder. Hij was niet alleen schout van Lopik en Sevenhoven²⁵ geweest, hij is ook drost-schout van Jaarsveld geweest. Hij was daar als drost-schout aangesteld in 1705 door de heer van Jaarsveld, Dirk Helmich van Voorst²⁶. Dit ambt had voor Johan nogal vervelende gevolgen. Zijn traktement²⁷ leverde eigenlijk helemaal niets op. Hij heeft gezocht naar andere middelen om zijn traktement aan te vullen. De heerlijkheid Jaarsveld, is anders dan die van Lopik en Benschop. Om het ambt van drost en schout beter te begrijpen, moet we eerst eens gaan kijken wat nu de verschillen zijn van heerlijkheden in het algemeen. Een heerlijkheid²⁸ moet gezien worden als een bestuursvorm, met een leenheer of leenvrouw. Ze hebben dit gebied ontvangen (kan door vererving) of gekocht. Het bezit van een heerlijkheid is dus iets anders dan het bezit van grond. Het bezit van een heerlijkheid gaf de eigenaar slechts bepaalde rechten en inkomsten, zie [overzicht hieronder over de benoemingsrechten](#). Het kon dus voorkomen dat de leenheer geen grondbezit in een heerlijkheid had, maar wel de heerlijke rechten op dat gebied had. In deze heerlijke rechten zit nu het verschil per heerlijkheid. Er kan een grove driedeling gemaakt worden, namelijk vrije of hoge heerlijkheden, middelbare en lage heerlijkheden. Het verschil tussen middelbare en lage heerlijkheden is erg vaag, dus we spreken eigenlijk van hoge of lage heerlijkheden. Vooral op het gebied van de rechtsmacht zitten de verschillen, we noemen dat hoge en lage jurisdictie²⁹. De hoge jurisdictie was het recht op het veroordelen tot en doen voltrekken van lijfstraffen³⁰. Ze bezaten zelfs het halsrecht, dat is het recht

²⁰ Catharina Johans. Rietveld, geboren circa 1690 in Lopik.

²¹ Het was vroeger een kasteel, maar dit kasteel is in 1418 afgebroken, omdat kasteel Montfoort in de buurt lag. Het leengoed werd dan daarna huis of hofstede Heulenstein genoemd. Magdalena liet zich dan ook vrouwe van Heulesteijn noemen. Zie ook: <http://www.kasteleninutrecht.eu/Heulestein.htm>

²² Index van begraving in Lopik van J.H. Burger, p7 en RAU boek 87-groen: Akten van het schoutambt Lopik, Capittel van de doden 1724-1750 p.15. Informatie via correspondentie van J.H. Bruger, heeft index van begravingen in Lopik gemaakt vanaf 1702 t/m 1811.

²³ Het kwam wel vaker voor dat het ambt van schout werd verkocht, ook de verkoop van een heerlijkheid, niet als grondgebied, maar als bestuursvorm kwam regelmatig voor.

²⁴ Utrecht archief 34-4 Notarissen in de stad Utrecht 1560-1905, Inv. 174, U148a004 1718-1724. Aktenummer 149-1 en 149-2 en De Lopikerwaard I, Dorp en kerspel tot 1804, door W.F.J. den Uyl p. 77.

²⁵ In 1699 was hij benoemd tot schout van Sevenhoven, archief gerecht Zevenhoven, nr. 147 en De Lopikerwaard I, Dorp en kerspel tot 1804, door W.F.J. den Uyl p. 147.

²⁶ Transisulanus Adolphus van Voorst, ridder, heer van Hagevoerde en Bergentheim en hofmeester van stadhouder Willem III, koopt voor fl. 33.600 de heerlijkheid Jaarsveld. In 1707 overlijdt hij en sterft kinderloos. Jaarsveld vererft op zijn neef Dirk Helmich van Voorst, heer van Overbergen. Deze vererving wordt aangevochten door de zus van de vrouw van Transisulanus en in 1716 wordt er eindelijk een akkoord gesloten, waarbij Alida de Graaff de heerlijkheid Jaarsveld met het huis krijgt toegewezen. Alida laat een testament opstellen, waarin ze haar verre neef Cornelis de Witt als erfgenaam aanwijst, zodat Jaarsveld in 1733 op hem vererft. Cornelis was een kleinzoon van raadpensionaris Johan de Witt. Dirk Helmich van Voorst is

²⁷ Traktement is loon en vergoedingen die ambtenaren en bestuurders krijgen voor hun werk.

²⁸ C.E.G. ten Houte de Lange noemt een heerlijkheid "een conglomeraat van rechten en plichten die betrekking hebben op het bestuur van een bepaald territorium en die in particuliere handen zijn", C.E.G. ten Houte De Lange M.A., Heerlijkheden in Nederland (Hilversum 2008).

²⁹ We noemen dit hoge of lage jurisdictie. Betrekking hebben met de rechtsmacht, op zowel de wetgevende, uitvoerende als rechtsprekende machten.

³⁰ Een lijfstraf is een vorm van doelbewuste pijnigen waarbij een persoon, al dan niet in het openbaar, lichamelijk gepijnigd wordt, met het doel hem te bestraffen en/of zijn gedrag te veranderen. Veel voorkomende lijfstraffen waren, stokslagen, zweepslagen, brandmerken met

tot veroordeling tot de galg. De lage heerlijkheden hadden dit recht niet, zij moesten zich hiervoor richten aan een hogere instantie. Ze hadden wel het recht op uitvoering van gewone criminele, civiele en kleine strafzaken. Deze bestuursvorm in heerlijkheden heeft zijn oorsprong in het feodale stelsel uit de vroege Middeleeuwen. Na de val van het West-Romeinse Rijk in ca het jaar 500 is dit ontstaan. Grote stukken grond werd in dit politieke en bestuurlijke stelsel door leenheren gegeven aan hun leenmannen, in ruil voor een verplichting van persoonlijke trouw, militaire hulp en inkomsten. Een leenheer had veel leenmannen die hem met raad en daad ondersteunde. In het begin werden deze grote gebieden voor een bepaalde tijd in bruikleen gegeven. Uit deze eerste leenmannen, zijn de edelen ontstaan. Overleed een leenman, dan ging dit gebied weer terug naar de leenheer en werd het aan een andere leenman in leen gegeven. Na verloop van de eeuwen gingen deze edelen zich steeds onafhankelijker opstellen, hierdoor werden hun leden onafhankelijk van hun leenheer en de gebieden en hun rechten en inkomsten bleven nu in de familie. Door deze vererving en door huwelijk met erfdochteren van andere leen gebieden, maar ook door oorlogen werden deze leenmannen steeds machtiger en bleef het in de familie. De keizer of koning als leenheer kon hier niets meer tegen optreden. Als we kijken naar onze streek en wat grote stappen nemen door de eeuwen heen, dan zien we dat Nederland onderdeel was van het grote Frankische rijk van keizer Karel de Grote. Daarna kwam ons gebied in het Midden Rijk te liggen³¹ en uiteindelijk bij het Heilige Roomse (Duitse) Rijk. In dat rijk zijn in Nederland het hertogdom Gelre³², hertogdom Brabant, de graafschap Holland en het prinsbisdom Utrecht³³ ontstaan. De laatste 2 genoemde "leen" gebieden hebben in deze streken vele oorlogen uitgevochten om hun gebied, maar ook rechten en inkomsten uit te breiden. Tegen het licht van deze gebieden moeten we de heerlijkheid van Jaarsveld, Lopik en Benschop zien. Jaarsveld was een vrije, hoge heerlijkheid onder het graafschap Holland³⁴. Vele mensen weten het niet, maar Jaarsveld heeft een galg gehad. Deze stond in de Galgenwaard, de eerste uiterwaard buitendijks van de Lek, ten oosten van het dorp Jaarsveld³⁵. Ze hadden dus de hoge jurisdictie. Lopik had deze hoge heerlijkheid ook wel gehad, maar zijn deze kwijt geraakt in het begin van de 14de eeuw in de tijd van de Utrechtse bisschop Guy³⁶. Deze bisschop had aan de ambachtsheren van het Sticht gevraagd of ze hun hoge heerlijkheidsrechten met brieven konden bewijzen³⁷, dat konden ze echter niet. Hierdoor kwamen deze hoge heerlijkheidsrechten weer terug naar de bisschop, zodat alleen de lage heerlijke rechten overbleven. De hoge rechten, met hun inkomsten is eeuwenlang een speelbal geweest tussen de diverse graven en bisschoppen. Sindsdien is de heerlijkheid Lopik altijd een ambachtsheerlijkheid gebleven.

De heerlijkheid Benschop is een ander verhaal. Vanaf 1291 wordt het grondgebied van Benschop door het geslacht van de Van Amstels in leen gehouden. Benschop werd samen met IJsselstein en

de bedoeling om een litteken achter te laten als niet uit te wissen strafblad. Verminking, zoals amputatie of afhakken van een hand, voet of oor. In onze streek werden er tot ongeveer 1600 de ernstige misdaden bestraft met een lijfstraf of verbanning uit het gebied. Vaak werd er gebruik gemaakt van het spiegelstraf beginsel. De aarde van de lijfstraf hing dan samen met het strafbaar feit die gepleegd is. Dieven werden gebrandmerkt om andere te waarschuwen. Bij godslasteraars, werd de tong uitgesneden. In 1854 zijn deze lijfstraffen in Nederland afgeschaft.

³¹ Het Frankische Rijk werd bij het Verdrag van Verdun (843), na de dood van Karel de Grote verdeeld in 3 stukken. Karel de Kale, kreeg West-Francië, zeg maar het huidige Frankrijk. Lotharius I, kreeg Midden-Francië, zeg maar het middengebied van Europa, van Noord-Nederland naar Zuid-Frankrijk. Lodewijk de Duitser, kreeg Oost-Francië, zeg maar het Oosten van Europa, vanaf Noord Duitsland tot aan Italië.

³² Officieel heten het "de hertogdom Gelre en graafschap Zutphen".

³³ Het Sticht Utrecht was van 1024 tot 1528 een vorstendom binnen het Heilige Roomse Rijk. Dat wil zeggen dat de bisschop als rijksvorst en graaf ook heerlijke rechten had en dus ook wereldlijke macht bezat. De bisschop regeerde over de gebieden het Nedersticht, zeg maar de huidige provincie Utrecht en het Oversticht. Dat is de huidige provincies Overijssel en Drenthe en de stad Groningen.

³⁴ Jaarsveld was vóór 1327 een volledig leen van Utrecht. Na 1327 ging de leenhoogheid van Utrecht verloren door de koop van de rechten van Otto van Cuyck in 1327 door graaf Willem III. Deze gaf Jaarsveld in leen aan het geslacht van Arkel, maar na de val van dit geslacht in de Arkelse oorlogen (1401-1412) kwam dit leen in het bezit van de heren van Vianen, tot 1518. Dus de hoge jurisdictie was een Hollands leen en het lage jurisdictie is altijd een Utrechts leen gebleven. In 1518 kwam het leen in bezit van de adellijke familie Van Egmond, daarna aan Willem van Oranje (van zijn eerste vrouw Anna van Buren). De oudste zoon van Willem en Anna, prins Filips Willem van Oranje verkoopt het in 1608 aan een rijke Amsterdamse koopman. Hiermee kwam het in particulier bezit, maar nog steeds onder Holland.

³⁵ De Lopikerwaard I, Dorp en kerspel tot 1804, door W.F.J. den Uyl p. 149.

³⁶ Gwijde van Avesnes, stamde uit een belangrijk geslacht in het graaf Hengouwen. Zijn broer was graaf Jan I van Henegouwen, die tevens (als Jan II) graaf van Holland was. In 1301 tot bisschop van Utrecht benoemd. Hij was tot zijn dood (28 mei 1317) bisschop. Hij is begraven in de Domkerk te Utrecht.

³⁷ Rechten op grond, inkomsten en andere rechten werden altijd in oorkonden vastgesteld en bevestigd. Met deze papieren konden ze bewijzen dat ze rechten hadden. De Lopikerwaard I, Dorp en kerspel tot 1814, W.F.J den Uyl p69.

Polsbroek-Noord, genoemd als "de heerlijkheid van IJsselstein". Deze Van Amstels kregen grondgebied in leen niet alleen van het Sticht Utrecht, maar ook van de graaf van Holland. In 1354 krijgt Arnoud van Amstel van de graaf van Holland de titel van baron. De heerlijkheid IJsselstein mag vanaf die tijd de naam baronie voeren. Binnen deze baronie is Benschop en Polsbroek-Noord een Schoutambt. Deze schouten zaten ook in het baroniebestuur, met een drost als hoogste ambtenaar aan het hoofd, met een rentmeester en de burgemeesters van de heerlijkheden uit de baronie. Het verschil tussen een drost en schout, laat zich nu wat makkelijk uitleggen aan de hand van de hierboven beschreven verschillen in heerlijkheden. Een schout staat in de ambachtsheerlijkheid (zoals Lopik), of schoutambt (zoals Benschop) aan het hoofd als rechtsprekend vertegenwoordiger van een landsheer. Zij spraken samen met de gezworenen (later schepen³⁸ genoemd) recht in het gebied. Een drost is ook een rechtsprekende vertegenwoordiger, net als een schout, maar hij mocht ook recht spreken in zware criminele zaken. Hij kon lijfstraffen opleggen en had het halsrecht. In de vrije (of hoge) heerlijkheden werd er een drost aangesteld door de heer. Deze werd ook wel drost-schout genoemd of baljuw. Normaal gesproken had een schout en drost een redelijk tot goed inkomen. Hij mocht immers een gedeelte van de opgelegde geldboetes in strafzaken houden.

Johan van Rietvelt werd dus als drost-schout aangesteld door de heer van Jaarsveld. De vorige drost Cornelis Clopper³⁹, had er een behoorlijke puinhoop van gemaakt, zo lezen in de archieven dat hij, na zijn dood in 1705, "*nalatende een geabandonneerde boedel*"⁴⁰ achterliet⁴¹. Johan werd aangesteld als zijn opvolger. Hij stelde direct een staat van baten en lasten op, om te zien waar en hoe groot de schuldenlast was. Zijn secretaris J. Bylant werd als curator aangesteld. De ontstaande gigantische schulden drukte zwaar op alle gekozen ambten in Jaarsveld, maar ook voor de heer zelf. Hoe deze schulden zo heeft kunnen ontstaan heeft waarschijnlijk te maken met de ruzie die is ontstaan over wie nu de vrijheer/vrouw van Jaarsveld was. Dit was een erfenis kwestie.

In 1684⁴² heeft Transisulanus Adolphus van Voorst Jaarsveld gekocht voor f 33.600,00, dat was in die tijd een behoorlijk groot geldbedrag. Hij heeft deze hoge heerlijkheid gekocht van de kinderen van Pieter van Alteren. Hij was een telg uit geslacht van Voorst/Van Voerst.⁴³ Hij was getrouwd met Arnoldina (Aertje)de Graeff. Zij was de dochter van Andries de Graeff⁴⁴ uit Amsterdam. Hun huwelijk was kinderloos. Zijn zwager Diederik van Velthuysen⁴⁵ was getrouwd met de zus van Arnoldina, namelijk Alida de Graeff. Diederik trad op als gemachtigde bij deze aankoop van de vrije heerlijkheid Jaarsveld. Transisulanus van Voorst overleed kinderloos in 1707 en Jaarsveld vererfde toen op zijn neef Dirk Helmich van Voorst, heer van Overbergen, kolonel van een regiment Cavallerie. Bij deze vererving zijn er moeilijkheden gekomen, tussen de erfgenamen en de familie van de vrouw van den erflater, de familie de Graeff. Deze familie had al veel bezittingen in de Republiek, maar waren altijd bereid om hun bezittingen uit te breiden.

³⁸ De schout, gezworenen en schepenen, maar ook de drost waren bestuurders die door de heer waren gekozen, omdat zij het benoemingsrecht hadden.

³⁹ Wanneer Cornelis Clopper is aangesteld als drost is niet bekend. We weten wel dat hij is aangesteld door de heer van Jaarsveld, Transisulanus Adolphus van Voorst. Hij heeft de vrije heerlijkheid Jaarsveld in 1684 gekocht. Deze van Voorst was hofmeester van Willem III en Mary Stuart. Hij was ook lid van de Ridderschap van Holland en van de Raad van State. Hij was getrouwd met Arnoldina (Aertje) de Graeff, hun huwelijk was kinderloos. Hij overleed in 1707 op 55-jarige leeftijd. De leenopvolger was Dirk Helwich van Voorst.

⁴⁰ Een geabandonneerde boedel, is een nalatenschap, die door de erfgenamen niet wordt geaccepteerd, meestal omdat de schulden hoger zijn, dan de waarde van de boedel. Dat heet ook een insolvente boedel. De erfgenamen weigeren meestal dan de erfenis aan te nemen.

⁴¹ De Lopikerwaard I, Dorp en kerspel tot 1804, door W.F.J. den Uyl p. 146.

⁴² Tijdschrift van de Historische Vereniging Hardenberg en Omgeving, jaargang 2002 april, titel; De havezate Bergentheim, p.4.

⁴³ De familie van Voorst/Van Voerts is een adellijk geslacht uit Overijssel. Transisulanus Adolphus van Voorst was heer van Van Hagenvoorde, Wenerhold, Egede, Wenaert en Jaarsveld. Hij droeg te titel Baron. Door vererving heeft hij deze landgoederen en bijbehorende titels gekregen. Verder was hij ridder en lid van Ridderschap van Holland en van de Raad van State voor Holland. Verder was hij hofmeester van Willem III, hierdoor maakte hij in 1688 deel uit van het gevolg van Willem III en Mary Stuart naar Engeland. Ook was hij drost en kastelein van de stad Gorinchem en het land van Arkel.

⁴⁴ Andries de Graeff was een Amsterdamse regent uit de Gouden Eeuw. Hij was lid van de raad van de Admiraliteit van Amsterdam, ambachtsheer van Urk en Emmeloord. Hij was 7 maal burgemeester geweest van Amsterdam. Deze Andries was lid van het Amsterdamse regenten geslacht De Graeff en was verzwagerd met het regenten geslacht Bicker. In 1677 kreeg hij en zijn oudste zoon een adelsbrief van keizer Leopold I, omdat hij zou afstammen van de adellijke heren Von Graben von Stein uit Tirol. Hierdoor werd hij ridder van het Heilige Roomse Rijk. Hij was de oom van Johan en Cornelis de Witt, de latere raadspensionarissen. Hij is geboren op 19 februari 1611 in Amsterdam. Getrouwd met Elisabeth Bicker van Swieten op 30 oktober 1646, hij was toen 35 jaar oud. Is op 30 november 1678 overleden in Amsterdam.

⁴⁵ Diederik van heer van Heemstede. Dat ligt vlak bij Houten.

In 1716 echter werd een akkoord gesloten tussen de hierboven reeds genoemde Alida de Graaff, intussen weduwe geworden van Dirk van Velthuysen. Zij behartigde de erfenis geschillen van haar overleden zuster Arnolda de Graaff, weduwe van Transisulanus van Voorst. Na vele rechtszaken, kreeg uiteindelijk Alida de Graaff de heerlijkheid Jaarsveld met het huis.

In 1716 had Jaarsveld dus een vrijvrouw, namelijk Alida de Graeff, vrouwe van Jaarsveld.

Johan van Rietvelt was drost-schout in de periode van 1705 t/m 1718. In 1718 ontsloeg de vrijvrouw van Jaarsveld, Johan uit zijn ambt. De Staten van Holland en de vrijvrouw en het dorpsbestuur waren niet blij met Johan. Op verschillende manieren probeerde hij, gebruikmakend van zijn ambt, wat geld bij te verdienen. We lezen in de archieven over vele recht zaken tegen drost-schout van Rietveld. Hij is in 1709 zelfs gevangengenomen in Den Haag, omdat er nog steeds niet betaald was aan Holland. Omdat Johan geen enkele financiële vergoeding heeft gekregen van zijn ontslag, heeft hij weer een rechtszaak aangespannen tegen de vrijvrouw van Jaarsveld bij de Hoge Raad van Holland. In juni 1719 bepaalde de Hoge Raad, in overleg met de partijen, dat de vrijvrouw f 1750,00 moest betalen aan Johan voor de geleden schade⁴⁶.

Johan van Rietvelt is begraven in de kerk van Lopik, dat weten we. In de jaarrekeningen 1613-1763, met lijst van graven in de kerk, vinden we dat Johan in 1692 al een graf heeft gekocht⁴⁷, zie [afbeelding 5](#), met [transcriptie](#). Hij heeft deze waarschijnlijk gekocht om zijn eerste vrouw te kunnen begraven⁴⁸. Dit graf (mogelijk een kelder) was van de oud schout van Lopik, Ysbrandt van der Eem. Hij is in 1657 of 1659 overleden en begraven in de kerk⁴⁹. Het grafnummer is N° 254. Er is nog een klein gedeelte van zijn grafzerk bewaart gebleven in de kerk, zie [afbeelding 6](#). Je kunt dit nummer vinden onder het orgel aan de rechterkant van de drempel van de achterdeur. Er staat alleen nog maar **N° 254**, met de tekst **Begraaf Plaa** op. Het zal een behoorlijk grote steen geweest moeten zijn. Of hier ook meer tekst op gestaan heeft, is niet bekend. Het graf zal geruimd zijn en de grafsteen kleiner gemaakt voor hergebruik⁵⁰.

Het is een grote grafkelder geweest, namelijk een kelder van 6 graven. Uit het eerdergenoemde archief van de jaarrekeningen kunnen we lezen dat er door een flinke donatie door 2 kleindochters van Johan, de 6 keldergraven in de familie blijven. Voor hoe lang is niet duidelijk, zie [afbeelding 7](#) en de [transcriptie](#). Zijn graf is uiteindelijk geruimd, van zijn grafsteen is nog maar een klein gedeelte bewaart gebleven.

Johan is naast zijn vele schoutambten, ook lid geweest van de kerkrentmeesters van Lopik. Zijn naam komen we in diverse archief stukken tegen.

Voor de Benschoppers zeg ik dan; “Weet waar je loopt, kijk naar de grafsteen in de kerk vlak bij de kansel, daar liggen Jacob van Rietvelt en zijn huisvrouw Martina Brouwers, schout van Lopik begraven”.

Voor de Lopikers zeg ik dan; “Weet waar je loopt, grafzerk nummer 254, vlakbij de achteringang van de kerk, daar heeft schout Johan van Rietveld begraven gelegen”.

⁴⁶ Over de verschillende rechtszaken kun je lezen in De Lopikerwaard I, Dorp en kerspel tot 1804, door W.F.J. den Uyl p. 147 t/m 163.

⁴⁷ Index L046, Archief van de Nederlands Hervormde Gemeente van Lopik 1613-1991, nr.143

⁴⁸ Zijn eerste vrouw Machteld Gerardusdr. Halma is in 1695 of 1696 overleden. De jongste dochter Sara Jacoba Rietveld is namelijk in 1695 geboren in Lopik.

⁴⁹ Informatie van de stamboom familie van de Eem, <http://vandereem.org/blankparenteelmiddennederland.html>.

⁵⁰ Als er niet meer betaald is voor het graf, komt het graf en zerk automatisch toe aan de kerk. De graven worden gezeefd en de botresten worden herbegraven onder in het graf, meestal dieper dat 3 graven diep. De grafzelf wordt opnieuw gebruikt. Ze worden omgedraaid of kleiner gemaakt.

Kort overzicht eigenaren van vrij heerlijkheid Jaarsveld⁵¹.

1657-1667 Pieter van Alteren

1667-1679 Anna Boom, weduwe van Pieter van Alteren

1679-1684 De kinderen van Pieter van Alteren en Anna Boom

1684-1708 Transisulanus Adolphus van Voorst, ridder

1708-1716 Dirk Helmich van Voorst

1716-1734 Alida de Graaff, weduwe van Dirk van Velthuysen

1734-1770 Cornelis de Witt

1770-1783 Johan de Witt

⁵¹ Een volledig overzicht kun je vinden in Archief 205 Huis Jaarsveld, Inventaris van het archief van het huis te Jaarsveld, bijlage Lijst van opeenvolgende eigenaars van Jaarsveld, p. 93. Het Utrechts archief.

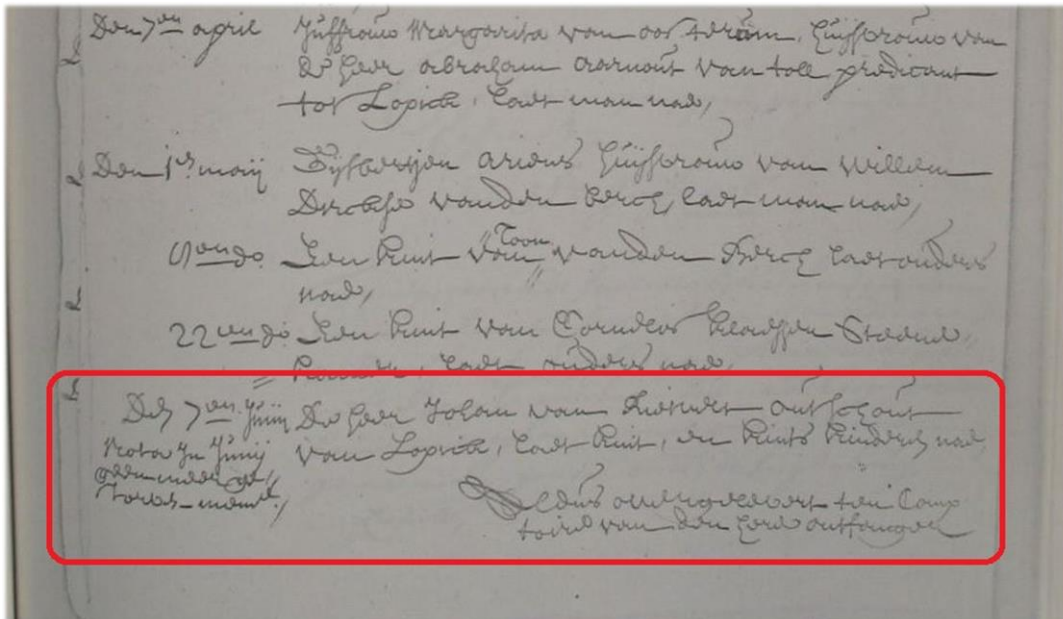
Afb 1. Detail foto avondmaals kelk, met de 2 wapens, van Brouwers en Van Rietveld. [Terug naar tekst.](#)

Afb 2. Grafstede van Jacob van Rietvelt en zijn huisvrouw Martina Brouwers in de kerk van Benschop. [Terug naar tekst.](#)

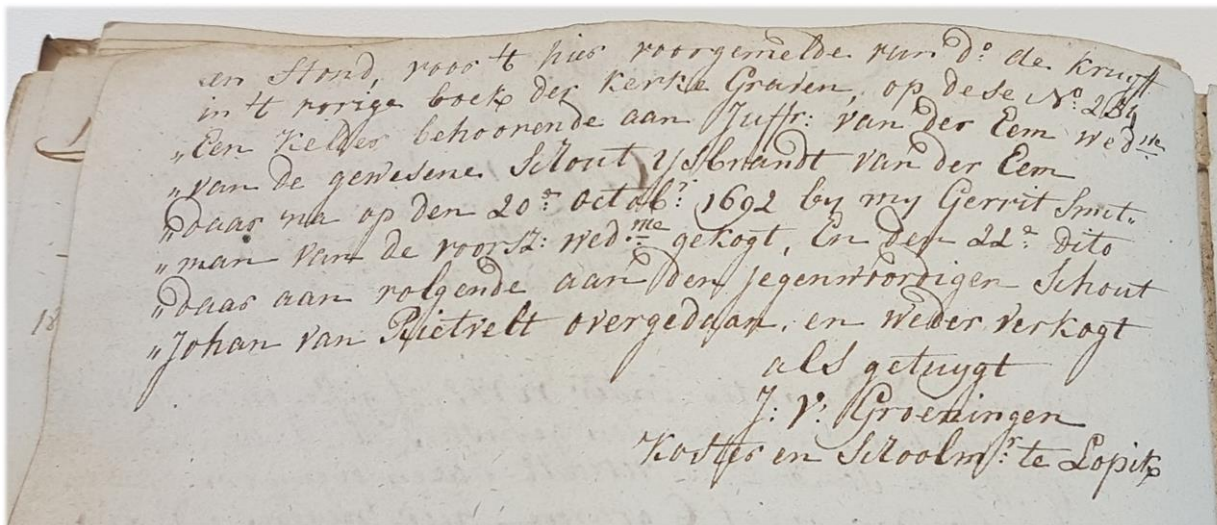
Afb 3. Gedenksteen in een nis van de kerk. Links stond het wapen van schout Johan van Rietvelt. Tijdens de Bataafse revolutie (tussen 1794 en 1799) zijn de wapens met grof geweld verwijderd. [Terug naar de tekst.](#)

Afb 4. Copy uit akten van het schoutambt Lopik, Capittel van de doden 1724-1750. [Terug naar tekst.](#)

Transcriptie afbeelding 4

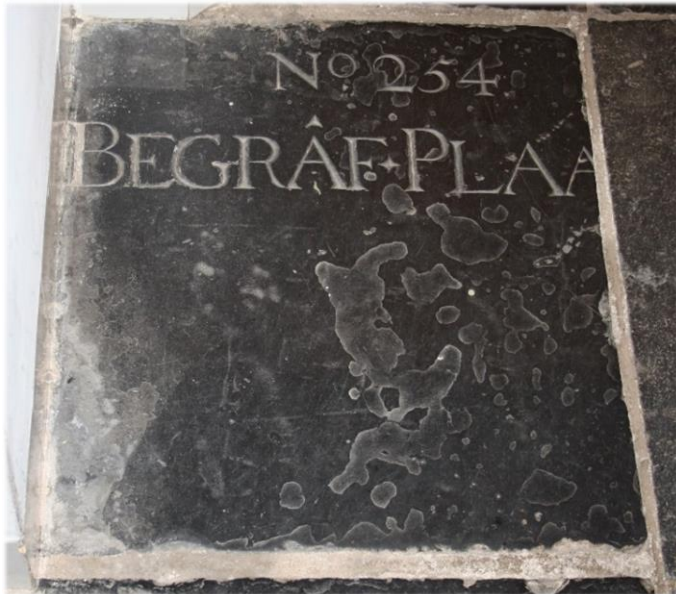
Den 7 de Juni De heer Johan van Rietveld ouschout van Lopick, laat kind, van kinds kinderen na

Afb 5. Copy uit het Archief index L046, Archief van de Nederlands Hervormde Gemeente van Lopik 1613-1991, nr.143. [Terug naar tekst.](#)

Transcriptie afbeelding 5

en stond, voor 't hier voorgemelde van Ds de Kruijf in 't vorige boeke der kerkegraven, op deze no. 254 "Een kelder behoorende aan Juffr: van der Eem weduwe "van de gewesene schout Ysbrandt van der Eem "Daar na op den 20ste october 1692 bij Gerrit Smit man van de voorsz: weduwe gekogt, En den 22ste dito daar aan volgende aan den jegenwoordigen schout "Johan van Rietvelt overgedaan en weder gekogt als getuygt J.V. Groeningen Koster en schoolmeester te

Afb 6. Restant van de grafzerk van schout Johan van Rietvelt. [Terug naar tekst.](#)

Kelder N° 254
 Kelder van 6 graaven
 Oppia van't geene in't reig-
 boeke der Kerke groen van
 Lopik ¹⁷⁸³ de N° 254 geboekt
 is gemaect hier overgeschreven

Daar een Donatio in't vi Vos, of giffte vinder de leeren
 De hebben de Joffrouwen gedusters M. M. de Sandra en
 G. M. de Sandra te Utrecht Saren eigendom op de
 Grafkelder groot 6 graaven hier vaders N° 254
 vermeld door nalatenschap van Saas Moeder in
 Moerut Vaders den 4ten Plan van Riebelde (Sies
 netens gemeld) Saas (Anapetereende, opgedragen
 aan D^e de Kruiff Predikant alhier, en verder
 Doe Pastory alhier met Conditie dat de beenderen
 van Sate. Famielja, nu. Daar in Lynde, Daas in
 blote en bevaard worde, en des nodig, Daas een
 bequaam Kidge, toe gemaakt en bevaard wor.

Alled volgens afte, te Utrecht den 31^{en} October 1783
 hier van gepasseerd en vertoont aan my
 (was getekend) W. Paulie, Schollem?
 En is d'ot Los verboekt en door D^e de Kruiff voo't
 verbreken aan de Kerke de gerechtigheid betaald
 op den 4^{en} November 1783

Dit op requisitie van D^e de
 Kruiff den 5^{en} October 1783 doe
 van word tot nood overgeboekt
 door my
 J. V. Groeningen
 Kofte en Schollem?
 te Lopik

1 D^e door t' woord Pastory worden
 alhier ontstaan de Predikanten
 van de Gereformeerde Gemeente in
 der tefte, en de huyne

Afb 7. Copy uit Archief index L046, Archief van de Nederlands Hervormde Gemeente van Lopik 1613-1991, nr.184. [Terug naar tekst.](#)

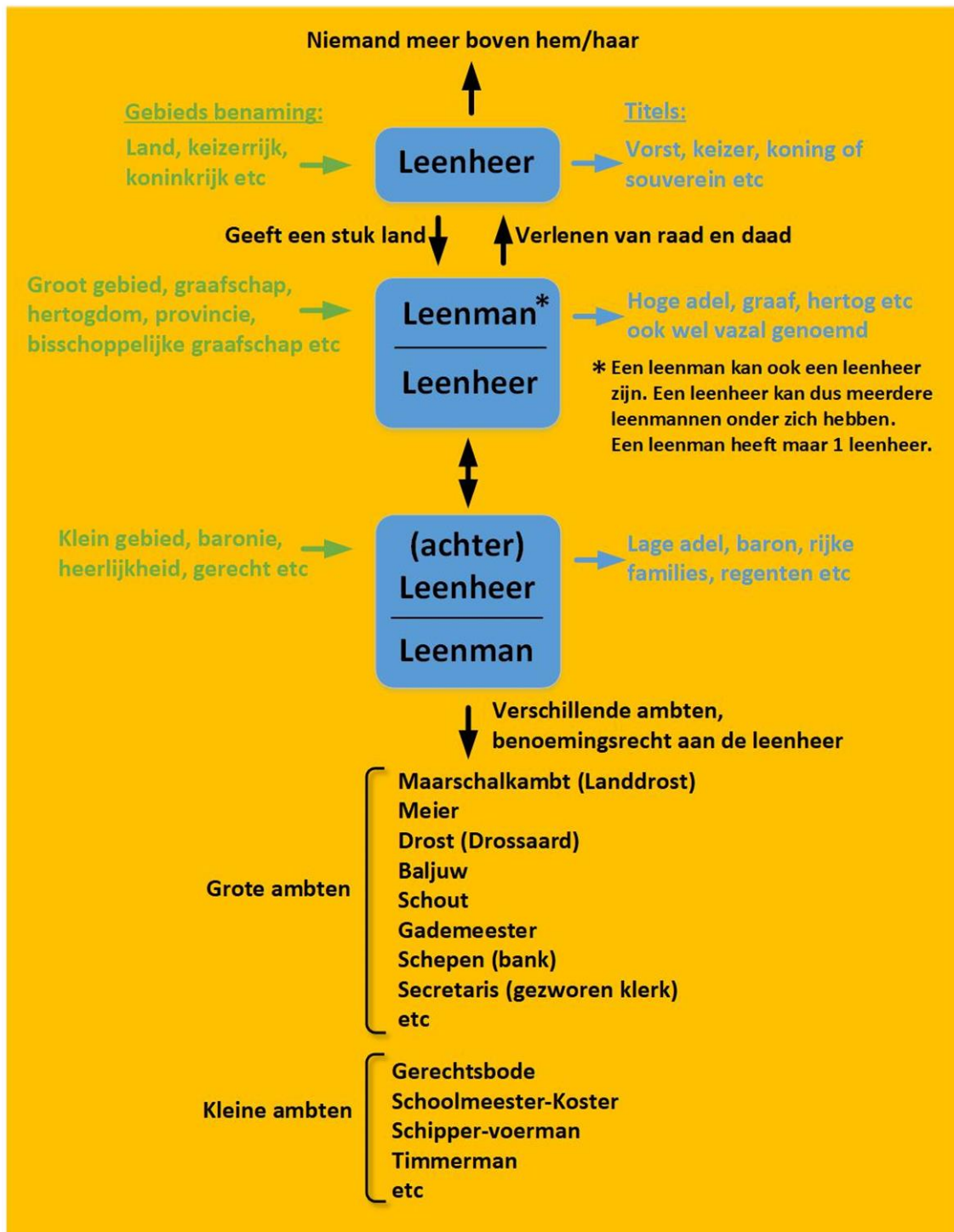
Kelder van 6 graven.

*Copie van ' geen in het vorige
boeke van de kerke graven van
Lopik op dese No. 254 geboekt
is geweest hier overgeschreven*

*Door een donatio inter vivo (dit is een term uit de rechtswetenschap
uit het Latijn, betekend een gift onder de levenden), of giften onder de leven-
de hebben de Juffrouwen gesussters M. M. de Sandre en
G. M. de Sandra (dat zijn de zusters Mechteld Magdalena de Sandra en
Gerarda Maria de Sandra, kleindochters van Johan van Rietveld,
dochteren van Hendrik de Sandra en Cato van Rietvelt)
te Utrecht haren eigendom op den
grafkelder groot 6 graven hier nevens No. 254
vermeld door nalatenschap van haar moeder en
moeders vader den Hr. Johan van Rietveld hier
nevens gemeld haar competeerende (juridische term,
betekend rechtmatig toekomende) opgedragen
aan Ds. den Kruijff Predikant alhier, en verder
De Pastory alhier met conditie (met die voorwaarde) dat de beenderen
van hare famieljen nn (alle familieleden) daar in zijnde. Daarin
blijven en bewaart worden, en des nodig, door een
bequaam kistje toegemaakt en bewaard worden.
Alles volgens afte(??) ten Utrecht den 31 oktober 1783
hier van gepasteerd en vertoont aan omij.
(was getekend) W. Paulien schoolm.
En is dit zoo verboekst en door Ds den Kruijff voor 't
verboeken aan de Kerke de geregtigheid betaald
op den 4e november 1783*

*Ps: door 't woord Pastory worden
alhier verstaan de Predikanten
van de Gerformeerde Gemeente in
der tijd(??) en de hunne.*

*Dit op requisitie van Ds C. den
Kruyff den 5 oktober 1790 dus
van woord tot woord overgebracht
Door mij.
J.V. Groeningen
Koster en schoolm.
te Lopike*

Overzicht benoemingsrecht van verschillende ambten door leenheer en leenman. [Terug naar tekst.](#)